

• Із життя великих

Міг би стати сотником і... Григорій Сковорода

Із перших же днів свого царювання імператриця Єлизавета (1709-1761 рр.) взялася за оновлення придворної капели і забажала її зробити чи не найкращою серед інших при дворах Європи. Тоді вона називалася «Капелією придворных певчих», а при Катерині II за нею закріпилася назва «Придворная певческая капелла».

За задумами Єлизавети, її «капелія» мала влаштувати не лише світські концерти для двору, а й виконувати складні твори духовної музики під час богослужінь, на яких була майже завжди присутня імператриця із сановними вельможами у Санкт-Петербурзі, у Москві, у заміських палацах, де також були церкви. Репертуар для капели створювали кращі композитори того часу, здебільшого в Італії.

Співаків для капели набирали, в основному, на Полтавщині і Слобожанщині. З цього приводу Єлизавета видала два свої укази у грудні 1741 року і в серпні 1742 року. Капела вийшла у число кращих серед монархій Європи. Це, зокрема, відзначив й італійський композитор Б. Галуппі. Прослухавши її у свій приїзд до Санкт-Петербурга, він у захопленні сказав: «Такого чудового хору я ніколи не чув у Італії...».

Єлизавета була набожною, часто відвідувала церковні служби, дуже любила духовну музику і особливо високо цінувала український хорівий спів.

Проїшовши у вересні 1742 року конкурсний відбір у Глухові (колишній гетьманській столиці), до придворної капели потрапив і Григорій Сковорода (1722-1794). Він, як відомо, мав чудовий голос, із дитячих років співав у церковному хорі у рідних Чорнухах, а потім ще більше його розвинув у «судейському» хорі під час навчання в Київській академії.

Багаторічна служба у придворній капелі винагороджувалася імператрицею високими чинами і пенсіями. Так знаменитий її бас Ф. Качановський із Прилук одержав навіть генеральське звання, а з ним – і маєток у селі Березова Лука Гадяцького полку, і річну пенсію в 1000 карбованців (величезна на той час сума). Для порівняння – річна оплата професора М. Ломоносова складала тоді 600 карбованців.

Важливою пільгою для придворних співаків було й звільнення їхніх батьків, братів і сестер, що проживали у батьківській хаті, від податків, солдатських постойів та інших повинностей. В указі Єлизавети про пільги родинам українських співа-

ків від травня 1743 року в списку 17 співаків із Полтавщини та Слобожанщини, в групі із 9 альтистів значиться і «Григорій, сын Сковорода, Лубенского полку, местечка Чернух, содержит его мать Пелагея Степановна, дочь Шенгереева».

Найвищу нагороду – графський титул (а згодом звання фельдмаршала) отримав 1744 року простий співак капели із села Лемеші на Чернігівщині, «самый импозантней украинец своего времени» Олексій Розумовський (1709-1771), в якого була дуже закохана Єлизавета, і таємно з ним повинчалася. До придворної капели він потрапив ще 1731 року. А його брат Кирило Розумовський (1728-1803) також зробив стрімку кар'єру у Санкт-Петербурзі, ставши у 22-річному віці гетьманом України. Саме завдяки впливові братів Розумовських на Єлизавету, за час її правління Україна змогла відновити деякі свої права, записані у Переяславських угодах при Богдані Хмельницькому.

Земляк Г. Сковороди К. Коченевський за «усердную службу» у придворній капелі був пожалуваний на посаду лохвицького сотника (Полтавщина). Він був призначений у Лохвицю 1746 року. Та, в основному, сотник займався пошуками у наших краях здібних співаків для поновлення придворної капели. Згодом із К. Коченевським трапилася прикра історія. Він почав безконтрольно витратити кошти казни, одержані для відбору і спорядження співаків до капели у Санкт-Петербург. А тому канцелярія двору імпе-

ратриці Єлизавети відмовилася від подальших послуг спритного до привласнення державних грошей К. Коченевського.

Посаду лохвицького сотника обіймав 1759 року і колишній співак придворної капели В. Нельговський, який міг знати Г. Сковороду.

Коли б філософ залишився у капелі на триваліший період, він, безперечно, отримав би від Єлизавети високий чин, а то й посаду сотника одного з міст чи містечок Полтавщини або іншого краю. Та він на це не спокусився.

Придворне життя Г. Сковороди було не до душі. Безкінечні бали, маскаради, танці, любовні історії вельмож і флірти драгували звиклого до напіваскетичного побуту філософа. Свої гнітючі враження від перебування при дворі Єлизавети він передав у творі «Сон», який написав 24 листопада 1958 року.

Прибувши з почтом імператриці влітку 1744 року до Києва, Г. Сковорода подає «прошення» про звільнення з придворної капели і назавжди залишає її, мабуть, із полегшенням, у чині придворного уставника (регента, керівника хору). Цей чин давався найдосвідченішим співакам, які досконало знали «устав» (порядок) церковних служб.

Будучи незалежним духовно, не піддаючись завабам світу, Григорій Сковорода ввічливо йшов своїм шляхом. Наука, свобода і просвітництво рідного народу були для нього сенсом життя.

Георгій ШИБАНОВ,
заслужений діяч мистецтв України
с.м.т. Чорнухи